

ORDU ÜNİVERSİTESİ
İLAHİYAT FAKÜLTESİ

ULUSLARARASI KİŞİLİK VE
KARAKTER İNŞÂSINDA DİNİN YERİ
SEMPOZYUMU

10-12 HAZİRAN 2016, ORDU

-I-

EDİTÖRLER

Yavuz Ünal
Şevket Pekdemir
Yusuf Bahri Gündoğdu
Orhan İyibilgin
Sait Kar

MEDYANIN KULLANDIĞI İKİ TEMEL ARGÜMAN OLAN ŞİDDET VE CİNSELLİĞİN KİŞİLİK VE KARAKTER İNŞASINA ETKİLERİ

Adem GÜNEŞ(*)

Özet

Medya araçlarının iyiden iyiye insan hayatına girmesi, toplumların durağan bir formdan, “tüketim toplumu”na evrilmesi sonucunu doğurmuştur. Medya, toplumları tüketim üzerine yoğunlaştırmada en önemli faktör olmuştur. Bu şekilde kanaatkâr bir toplum yerine, devamlı isteyen, arzulayan ve tüketen bir toplum; olağan bir ruh hali yerine, heyecanı sürekli isteyen ve seven bir toplum; dindar toplum yerine seküler bir toplum anlayışı, süreç içerisinde yerleştirilmeye çalışılmıştır. Medyanın bu amaca yönelik kullandığı iki temel unsur etkilidir: Şiddet ve cinsellik. Aslında her iki unsur, kontrol mekanizması dışına çıktığında bireysel/toplumsal kimlik ve kişiliği tahrip edecek yapıdadır. Medyanın belki de en güçlü tarafı zihinlerde imajlar üretmek yoluyla kalplerimizde kişilikler oluşturmaktır. Ancak medyanın oluşturmak istediği kişilikler, düşünme ve idrakten uzak, kendine entegre olmuş kişiliklerdir. Bu sebeple medya; bizim adımıza düşünür, kategorizasyon yapar, çerçeve çizer, onu genişletir, küçültür, kendine ait değerler ve dindarlık algıları üretir böylece dünya görüşlerimize etki eder. Dolayısıyla medyanın hedef seçtiği şey, kitlelerin kimlik ve kişilikleridir. Bu bildiride medyanın kar amacı ile kullandığı iki argüman olan şiddet ve cinselliği kullanma biçimleri ve bunun çocuk ve gençlerin kişiliklerine olan etkileri arasındaki ilişki incelenecek ve bu konudaki çözüm önerileri ortaya konacaktır.

393

Kişilik ve karakter inşası, insanın bütün hayat sürecini kaplayan bir olgu olsa da, bu konudaki asıl etkilerin önce çocukluk sonra gençlik döneminde gerçekleştiği artık bilimsel verilerle ortaya konulan bir gerçektir. Özellikle çocukluk dönemi insanın yaşamında her türlü etkiye açık olduğu yıllardır. Ve bu süreçte medyadan aldığı mesajları değerlendirmeye tabi tutacak durumda değildir. Bu dönem çocuğun, manevi-insani değerlerini edinmesi, doğru davranış modellerini

(*) Yrd. Doç. Dr., Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı, Din Eğitimi Bilim Dalı, admgunes58@gmail.com

benimsemesi, kişiliğin yapıtaşlarını fitri değerler üzerine inşa etmesi gerektiği dönemdir. Bu döneme, medya kendi ürettiği değerlerle etkili bir şekilde müdahil olunca, çocuk ve gençlerin kişiliklerinde yaralanmalar meydana gelmekte ya da sağlam kişilik oluşturmalarının önüne set çekilmiş olmaktadır.

Medya araçlarının iyiden iyiye insan hayatına girmesi, toplumların durağan bir formdan, “tüketim toplumu”na evrilmesi sonucunu beraberinde getirmiştir. Yani medya, toplumları tüketim üzerine yoğunlaştırmada en önemli faktör oldu. Bu şekilde kanaatkâr bir toplum yerine, devamlı isteyen, arzulayan ve tüketen bir toplum; olağan bir ruh hali yerine, heyecanı isteyen ve seven bir toplum; dindar toplum yerine seküler bir toplum anlayışı, süreç içerisinde yerleştirilmeye çalışılmıştır.

Medyanın bu amaca yönelik kullandığı iki temel unsur etkili olmuştur: Şiddet ve cinsellik. Aslında her iki unsur, kontrol mekanizması dışına çıktığında insanı ve toplumları ruhsal olarak tahrip edecek yapıdadır. Toplumumuzda 20-25 yıl öncesine kadar, medyada gösterilen şiddet ve cinsel içerikli görüntüler, dini-ahlaki ve kültürel normlara aykırı görülmekteydi. Bu görüntülerin belli oranda sunumuna aşına olan topluma, bu eşikler aşılarak daha üst perdeden görüntüler sunulmaya devam edildi. Bu durum, süreç içerisinde yoğunlaşarak devam etti. Medya birçok konuda olduğu gibi, bu iki olgu konusunda da toplum için adeta “norm belirleyici” konumuna geldi.

Medyatik şiddet; yetişkin, genç ve özellikle çocukların medya araçlarındaki mesajlar ve görüntüler üzerinden maruz kaldığı bir şiddet biçimidir. Medyanın sunduğu şiddet, izleyenlerin algıları üzerinde yönlendirme, değiştirme, tersyüz etme gibi etkileri söz konusu olduğu için, medyatik şiddeti bir manevi şiddet biçimi olarak ele almak doğru olacaktır. Medyadan öğrenme, gözlem yoluyla (sosyal) öğrenme kuramı içinde değerlendirebilecek bir konudur. Sosyal öğrenmenin gerçekleştiği en önemli ortamlar olan aile ve okulda öğrenme, genel olarak karşılıklı etkileşim halinde gerçekleşirken, medyadan öğrenme tek taraflı gerçekleşmektedir. Yani etkileşim değil tek taraflı bir etkileme söz konusudur.

Toplumsal şiddetin tırmanışında, medya araçlarının şiddete yaklaşımını yegâne bir etken değil, önemli bir faktör olarak düşünmek daha doğru olacaktır. Ancak yapımçıların insanın doğasında bulunan şiddet duygusuna yönelik görüntüleri fazlaca vermesine karşılık, izleyici de tabiatı gereği buna ilgisiz kalamamaktadır. Bu şekilde izleyici, en temel duygularından ikisini yapımçıların manipülasyonuna müsait hale getirdiği göz ardı edilmemelidir. Neticede insanın, bu iki duygusu konusunda zafiyetleri devam ettiği sürece, bu manipülasyonun devam edeceği açıktır.

Medya kuramcısı Trend, başta tv olmak üzere medyanın şiddet içeriğini bu kadar yoğun bir şekilde kullanmasıyla insanların; şiddeti isteme, ondan zevk alma ve bunun için para ödemeye hazır bir noktaya geldiklerini savunur İnsanların medyadaki şiddetten hoşlanmalarının nedeni ise, onun gerçek olmayışındandır. Bundan dolayı bu görüntüler insanı hareket etmeye zorlamaz, kabullenmeye zorlar. Harekete çoktan geçilmiştir ve izleyicinin bir şey yapmasına gerek yoktur. Başka bir deyişle, görüntüler izleyiciye güvende olduğunu ve görüntüdeki şiddetin başka birine uygulandığını söyler. Trend’e göre, kabul edilsin ya da edilmesin medyadaki şiddet hayatımızın bir parçasıdır ve bunu anlamak için toplumdaki işleyişe bakmak yeterlidir(Trend, 2007, s.156).

Fromm ise, medya-şiddet/cinsellik ilişkisini, davranış konusundaki genel yaklaşımına uygun olarak uyarıcı-dürtü prensibinden hareketle açıklamaya çalışır. O’na göre aslında modern yaşam, hemen hemen bütünüyle böylesi basit uyarılarla işlerliliğini sürdürmektedir. Tv, radyo, gazete, dergiler, filmler; cinsel arzu, açgözlülük, sadistlik, yıkıcılık ve özseverlik gibi dürtüleri devamlı uyarmaktadır. O, bu konudaki mekanizmanın işleyişini “*Basit uyarılma → dolaysız ve edilgin karşılık*” şeklinde formüle ederek, durumun aynı şekilde sürdüğünü ifade eder. Uyarımların etkisiz hale gelmemesi için, uyarılar sürekli bir biçimde değiştirilmeye ihtiyaç duymaktadır(Fromm, 2011, s.303). Uyarımlar birey için sıradanlaştığında ve bir etki oluşturmadığında insan için yeni bir durum ortaya çıkmaktadır, o da “*can sıkıntısı*”dır. Fromm, günümüz insanının en önemli gayelerinden birinin, artık yaşamı için vazgeçilmez gördüğü medyanın ürettiği bu can sıkıntısından uzaklaşmak olduğunu belirtir. Çünkü rahatlayamamış can sıkıntısının vereceği tepkiler, tekrar şiddet doğurabilir ve medya bu şekilde şiddetin döngüsel durumuna önemli katkı yapmaktadır(Gerbner, 2006, s.58).

Medya yapımcılarının şiddeti bu kadar önemsemelerinin gerçek nedeni “kâr”a hizmet ediyor olmasındandır(Trend, 2007, s.51). Ekranda bu alışveriş gerçekleşirken, izleyicinin hayal dünyasında imgeler oluşturmak, merak ve deneyim isteği uyandırmak, genelde televizyona, özelde ise reklamlara olan ilgiyi canlı tutmak gibi teknik noktalar önemlidir. Postman ise bu kârın, şiddetin eğlenceye dönüşmesiyle gerçekleştiği fikrini şu şekilde dile getirir: “*Sorun, televizyonun bize eğlenceli temalar sunması değil, bütün temaların eğlence olarak sunulmasıdır. Başka bir şekilde ifade edersek: Eğlence, televizyondaki her türlü söylemin üst-ideolojisidir. Neyin gösterildiğinin ya da hangi bakış açısının yansıtıldığının hiçbir önemi yoktur; her şeyin üstünde tutulan varsayım, hepsinin bizim eğlenmemiz ve haz almamız gözetilerek sunulmasıdır.*” (Postman, 2012, s.102)

Kazanç temeli üzerine kurulu bu eğlence kültürü, çoğunlukla Amerikan kaynaklıdır. Hollywood’ın hem Amerika hem de dünyanın farklı ülkelerindeki tv

medyası üzerinden filmler yoluyla empoze ettiği en can alıcı imaj, “yok etmezsen yok olursun” ikilemine dayanır. Bu imaj oldukça ilgi çekici olup, savaş, cinayet, polisiye, korku gibi şiddet temeline dayanan türlerin her birini, ayrı bir sektör haline getirmiştir.

Bu imajı pekiştiren bir diğ er unsur bilgisayar (dijital) oyunlarıdır. Hatta bilgisayar oyunları bu konuda filmlerden çok daha ötededir. Bu oyunlarda hemen her şey potansiyel silahtır. Bu da oyuncuya heyecan verir. Ayrıca çoğ u zaman interaktif ortamda ve grup halinde gerçekleş en bu oyunlar, şiddetin bir paylaşım unsuru olmasını kolaylaştırır.

Filmler izleyicilere şiddeti kendi ikram ederken, oyunlarda şiddet bizzat müşterinin istediğ i bir şeydir. Araştırmalar film sektörünün durağanlaş ma sürecine girdiğ ini ancak dijital oyun sektörünün ciddi bir büyü me kaydettiğ ini ortaya koymaktadır. Öyle ki 2012 yılında dünya pazarındaki mevcut bilgisayar oyunlarının toplam bütçesi yaklaşık 63 milyar dolar olup, film sektörünün neredeyse 5 katı kadardır. (<http://www.plunkettresearch.com/games-apps-social-market-research/industry-and-business-data>, Eriş im tarihi: 12.12.2013.)

396

Medyanın pragmatik sebeplerle cinsellik ve şiddeti kullanmasının ve bu konuda sınır tanımazlığ ının süreç içinde en büyük zararını çocuklar ve gençler görmektedir. Haberler, reklamlar, filmler ve fragmanları, şiddet ve cinsel içerik konusunda çoğ u zaman çocuk ve gençleri hesaba katmazlar. Gerçekte ne televizyonun ne de sanal medyanın hiçbir zaman içeriğ in uygunluğ u konusunda bu iki yaş grubunu bir endiş e sebebi olarak gördüğ ünü söylemek zordur. 18 yaş ına gelen bir gencin medyada yaklaşık 200 binden fazla şiddet ve 10 binden fazla cinayet görüntüsüne tanık olması bunun bir kanıtıdır.

Şiddet çocuklara çoğ u zaman, yüceltici bir yaklaşımla kahramanlar yoluyla ve komediye bürünerek sunulur. Çocuklar komediyle eğlenirken farkında olmadan dimağlarında şiddeti içselleştirebilmektedirler. Her çizgi filmde mutlaka kahraman bir karakterin bulunması, çocuğ un onunla özdeşim yapmasını kolaylaştırırken; kahramanların sorunları çözerken sıkça şiddete başvurması, çocuğ un algılarında şiddetin yerini pekiştirmektedir. Bundan öte, yetişkinlerle aynı içeriğ i izleyen çocukların, karşılaş maması gereken veya vaktinden önce karşılaşt ığı görüntülerle zihinleri bulanık hale gelebilmektedir. Böylece çocuklar çok erken yaşlardan itibaren dünyanın yaşanması zor, şiddet dolu bir yer olduğ u fikrini geliştirmeye başlar ki, Gerbner bu duruma “*acımasız dünya sendromu*” adını vermektedir.(Gerbner, 1994, <http://www.context.org/iclib/ic38/gerbner>)

Özellikle somut düşünme ve algılama çağındaki çocuklar, çoğ u zaman gerçek olanla olmayanı ayırt etmekte güçlük çekerler. İzlediklerinin bir hayal ürünü oldu-

ğunu kavrayamaz ve bunları gerçek gibi algırlarlar. Kanlı ve ölümlü vahşet sahneleri; sinme, korkma, ürkeklik gibi tepkiler geliştirmelerine neden olur. Okul öncesi çağı çocukları, kötülük adına şiddet gösterenle, kendini savunan ve kötülerini cezalandıran kişilerin davranışları arasında çoğu zaman fark görmezler. Duygu-dürtü kontrolü henüz gelişmemiş olan bu çocuklar, gördüklerini uygulamak konusunda istekli davranabilirler. (Yörükoğlu, 2000, s.99; Yavuzer, 1998, s.245)

Çocuk veya gençlerin bütün saldırgan davranışlarının kaynağını yalnız medya bağlamak gerçekçi bir yaklaşım olmaz. Medyatik şiddetle sürekli karşı karşıya olan çocuklar, az ya da çok bundan mutlaka etkilenmektedirler. Ancak bütün çocuklarda bu, aynı biçimde ve aynı oranda ortaya çıkmaz. Birçok faktör olmakla birlikte etkinin yönünü belirleyen en temel faktör, çocuğun kişiliği ve aile ilişkileridir. Ailede dayak ve diğer şiddet biçimlerine maruz kalan çocuklar için medyatik şiddet, onların davranışlarına yön verme ve pekiştirme görevi görürken, şiddetin olmadığı aile ortamında büyüyen ve kişiliği daha sağlam gelişen çocuklar, diğerleri kadar çabuk etkilenmemekte ve onlara göre daha fazla düşünme, sorgulama ve ebeveynle paylaşma davranışları geliştirebilmektedir.

397

Medya araçların çocuk ve gençlerin şiddet davranışları ve cinsel eğilimlerine etkisi dışında, zihinsel bir takım olumsuzluklara da kaynaklık etmektedir. Bu konuda yazar Ziglar, çocuk ve gençlerin internette kalma ve tv izleme oranlarıyla, zihinsel üretimleri arasında negatif bir ilişkiye dikkat çeker(Ziglar, 1998, s.48). Hemen hemen hiç kelime içermeyen iletişim şeklindeki artış (ha, hı, yani gibi), daha az spontanlık ve hayali-ilerici fikirlerde azalma, aktif katılım ve zihinsel beceri gerektiren deneyimler yerine pasif deneyimlere duyulan ilgi, problem çözme becerisinde azalma gibi birtakım durumlar, medya araçlarıyla çok vakit geçirmenin beraberinde getirdiği olumsuzluklardır.

Çocuk ve gençlerin yaşamında, tv-internet gibi medya araçları, onların psikososyal ruh sağlıkları için ciddi bir risk oluşturacak derecede yer kaplamaktadır. Çocuklar ve gençler internet ortamlarında başta şiddet olmak üzere pornografi, terör, çocuk istismarı gibi konularda güvensiz bir alan içindedirler. Ayrıca bu olumsuzluklar çocuğun benlik ve karakterinin oluşmaya başladığı süreçte gerçekleşmektedir. Akranlarla birlikte gerçekleştirilen spor, oyun gibi fiziksel aktiviteler yerine pasifizmi; birlikte düşünme ve aile içi iletişime karşı bireysel düşünme ve algılamayı öngören bu araçlar, çocuğu daha erken yaşlardan itibaren çevresinden bireyi yalıtmaya başlamaktadır. Durum böyleyken daha dikkat çekici bir nokta ise, kendisi kontrole muhtaç olan çocukların, bu araçların kontrolünü elinde bulundurmasıdır. Gizliden gizliye oluşan bağımlılık, huzursuzluklarını artırırken, maruz kaldıkları görüntülü mesaj ve uyarıcıların çokluğu ise, tatminsizliklerini artırmaktadır.

Medya araçları yapısı gereği çocuğun sosyal, duygusal ve dini ihtiyaçlarına hitap etmediği gibi, bu ihtiyaçlar konusunda yeni problemler doğurabilmektedir. Aynı şekilde yeni olumlu değer edinmelerine katkı sağlamadığı gibi, edinilmiş değerler konusunda bocalamalara neden olabilmektedir. Bu yüzden çocuklar tv ve internetin, insan için eşsiz ve yeri doldurulamaz nesneler olmadığının farkına varmalıdırlar. Bunların her zaman iyi şeyler sunmadığını ve gerçek hayattan uzak olduğunu bilmelidirler.

SONUÇ:

Şiddet ve cinsellik gibi unsurların medyada kontrolsüz sunulmasından kaynaklı bir çok problem oluşmaktadır. Bu problemlerin başında, çocuk ve gençlerin kişilik ve karakter inşasında olumsuz etkilere neden olması ya da kişilik eğitimini sektelere uğratması gelmektedir. Çocuk ve gençlerin sağlam bir karakterde yetişebilmesi ve en azından bu olumsuzluklardan daha az düzeyde etkilenmelerini sağlamak için böylesi önemli bir konuda, bireysel, toplumsal ve kurumsal olarak yapılması gerekenler olmalıdır. Bunları medyanın sınırlanması, ailede kişilik ve karakter eğitimi ve medyanın kontrollü kullanımı olarak üç kısma ayırmak mümkündür(Güneş, 2015, s.62). Çocuklar ve gençlerin akıl-duygu-inanç dengesinin korunması için bu hususlar üzerinde derinlemesine düşünülmeli, kısa ve uzun vadeli planlamalar yapılmalıdır.

KAYNAKÇA

- Fromm E. (2011), *İnsanda Yıkıcılığın Kökenleri I*, (Çev. Şükrü Alpagut), Payel Yayınları, İstanbul.
- Gerbner G. (1994), *Reclaiming Our Cultural Mythology*.
- Gerbner G. (2006), *Kadife Karanlık-2*, (Çev. Gül Batum-Barış Çoban), Su Yayınları, İstanbul.
- Güneş A. (2015), *Lise Öğrencilerinin Şiddet ve Değer Eğilimlerinin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Sivas.
- Postman N. (2012), *Televizyon: Öldüren Eğlence*, (Çev. Osman Akınhay), Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- Trend D. (2007), *Medyada Şiddet Efsanesi*, (Çev. Gül Bostancı), YKY, İstanbul.
- <http://www.context.org/iclib/ic38/gerbner/>
- <http://www.plunkettresearch.com/games-apps-social-market-research/industry-and-business-data>